

עוֹסְקִין בַּבַּיִן

ימי בין המישרים
אני מעלה
עליהם כאילו
הם עוסקין
בבנין הבית

עיונים וביאורים
בהלכות בית הבחירה להרמב"ם

אור
החסידות

בפתח הגיליון

אוצרות המקדש

בעזרה"ת.

בקשר עם ימי בין המצרים, אשר יה"ר שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, הננו מוציאים לאור קובץ "אוצרות המקדש", והוא ילקוט חידושים וביאורים בהלכות בית הבחירה, מתורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש צוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

הרבה התייגע אותו צדיק לברר וללבן סוגיות אלו, ומרגלא בפומי' אשר לימודם בימים אלו – בהם חרב הבית – הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הוא כבנין הבית ברוחניות.

וכמאמר המדרש (תנחומא צו, יד): "אמר יחזקאל לפני הקב"ה, רבש"ע, עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית. וכי יכולין הן לעשות? הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם. א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונים בגולה היא בנין ביתי בטל?!" – והיינו שע"י לימוד הלכות בנין הבית ה"ז פועל שאין "בנין ביתי בטל", והרי זה כעסק בבנין הבית (ראה לקוטי שיחות ח"ח עמ' 411 ואילך).

חביבות יתירה יש לעניין לימוד הל' בית הבחירה האי שתא, עת מלאו יובל שנים מתחילת התעוררות רבנו על הדבר – בימי בין המצרים תשל"ו, ולרגל יובל זה מוציאים אנו לאור את הקובץ שלפנינו, המאגד כמה ביאורים מאוצר תורתו של רבנו בסוגיות בית המקדש וכליו.

כבר נודע בשערים הספר "הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות אלו. בילקוט זה הובאו כמה סימנים מתוך הספר הנ"ל, אשר עובדו ונערכו מחדש ע"י חבר מערכת.

ובימים אלו המסוגלים לגאולה, כמבואר בסה"ק, נישא כפינו אל שמים ונתחנן "בנה ביתך ככתחילה וכוונן מקדשך על מכונו", "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים" אכ"י.

מכון אור החסידות

י"ב תמוז תשפ"ו

תוכן ענינים

ב ❶ השראת הקדושה על קרקע ומקום המקדש

ביאור ענין חילוקי הגובה בין חלקי המקדש – שהי' "במעלה ההר", מה שלא הי' כן במשכן, עפ"י יסוד קדושת מקום המקדש, דירת קבע להקב"ה, ומדוע קודש הקדשים לא הי' גבוה מן הקודש.

ע"פ חידושים וביאורים בהל' ביהב"ח סי' טו

ו ❷ מקומו המכוון של המזבח

שקו"ט בדברי הרמב"ם שמרחיב על גדולי עולם שהקריבו קרבנם במקום המזבח, ויבאר אשר גם הרמב"ם ס"ל שסגולת מקום המזבח היא רק מצד בחירת ה' בו, ויבאר מדוע ראה הרמב"ם לפרט אודות קרבנות אדם נח ואברהם

ע"פ חידושים וביאורים בהל' ביהב"ח סי' ו

י ❸ גדר מקום גניזת הארון

יבאר מה שמארין הרמב"ם בספור הטמנת הארון על ידי יאשיהו המלך ב"מטמוניות עמוקות ועקלקלות" שהכין שלמה בעת בנין הבית, אשר בדבריו מחדש יסוד גדול בענין קדושת מקום הארון בבית שני ולאחר החורבן

ע"פ חידושים וביאורים בהל' ביהב"ח סימן ו

וזאת למודעי, שברך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו שם, ויש להיפך, אשר במקורם מופיעים בקצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויכול לעמוד בעצמו על אמיתתם.

השראת הקדושה על קרקע ומקום המקדש

ההפרש בין המשכן למקדש

בית המקדש – במעלה ההר דווקא

כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ו הלכה א-ד): "המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר כשאדם נכנס . . מהלך עד סוף החיל בשוה ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתים עשרה מעלות . . ומהלך כל עזרת הנשים בשוה ועולה ממנה לעזרת ישראל . . בחמש עשרה מעלות ומהלך . . בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה . . ומהלך כל עזרת הכהנים . . בשוה ועולה משם לאולם בשתים עשרה מעלות . . והאולם וההיכל כולו בשוה".

והנה, אין דרכו של הרמב"ם להביא בספרו ענינים שאינם נוגעים להלכה. ועפ"ז מובן, דהא דמאריך הרמב"ם בגובה חלקי המקדש, אינו בא בזה רק לתאר צורת הבית בפועל, שהוכרחו לעשות כן מצד המציאות שהמקדש נבנה במעלה ההר, שתמיד עולה בשיפועו ונכפרט שגם במציאות אין הכרח לחלק בגובה חלקי המקדש מפני שנבנה בהר, שכשם שחזינן בכל חלק עצמו שהי' בגובה אחד, כמו מה ש"מהלך עד סוף החיל בשוה" וכיו"ב בשאר חלקים, ועד"ז הי' יכול להיות בכל קרקע המקדש, אלא שבא להשמיענו שענין זה שהמקדש לא הי' במישור הוא הלכה באופן בניית המקדש.

ויש לדייק בלשונו, שמתחיל "המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר", ולכאורה לא הי' צריך להאריך כ"כ, אלא הי' יכול לכתוב בקיצור "המקדש כולו הי' במעלה ההר", ומפני מה האריך והוסיף גם את הצד השלילי ש"לא הי' במישור"?

ויש לבאר זה ע"פ מה שמצינו שלדעת הרמב"ם (ראה לשונו בתחילת הלכות אלו) קיום מצות "ועשו לי מקדש" בבנין בית המקדש הוא המשך ל"משכן שעשה משה רבינו (במדבר)", ובעיקרו, הי' המקדש דומה למשכן, כמ"ש הרמב"ם (ה"ה שם) ש"הדברים שהן עיקר בבנין הבית" היו במקדש כעין ובדוגמת מה שהי' במשכן (כגון החלוקה בין קדש לקה"ק, והמחיצה שסביב ההיכל – העזרה וכו').

והנה, המשכן במדבר הי' בפשטות בשטח ישר, ולא מצינו שהי' בו צורך לעשות חלק אחד גבוה מחברו. וא"כ, קס"ד לומר שגם בעניין זה, שבמשכן לא מצינו חילוקים בגובה של חלקיו, כן הי' צריך להיות גם במקדש.

וזהו מה שכותב הרמב"ם ש"המקדש לא הי' במישור אלא במעלה ההר", ללמדנו שענין זה שהמקדש הי' במעלה ההר, הנה בנוסף לצד החיובי שבזה, שיש חיוב שעל המקדש להיות "במעלה ההר", באופן שיהיו שינויים בגובה חלקיו (וראה גם מ"ש בזה בקרית ספר להמבי"ט כאן יעו"ש), יש כאן גם הלכה לצד השלילי, שבענין זה אין לבנות את המקדש בדומה למשכן, ואין לעשותו במישור. ועד כדי כך, שמלשון הרמב"ם שכתב "שלא . . אלא", נראה לומר שבא ללמדנו שענין זה שאסור שהמקדש יהי' במישור הוא תנאי לעיכובא (אבל ראה בספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 453 באו"א, ויעויין במקורי הדברים בהערות 13, 7, 14).

קדושת המקום בדירת קבע דביהמ"ק

טעם החילוק בין המקדש למשכן

נתבאר לעיל, שבהלכות אלו קובע הרמב"ם דין בבניית המקדש, הן בצד השלילי, שאין לבנותו במישור כמו המשכן, והן בצד החיובי שהמקדש חייב להיות במעלה ההר, באופן שיהי' שינוי בגובה חלקיו.

וצריך ביאור מהו הטעם לשני דינים אלו, הן לזה שהי' המקדש צריך להיות שלא במישור ורק במעלה ההר, כשכל חלק גבוה מחברו, והן לזה דנשתנה הדין בעניין זה מהמשכן למקדש. [ואף שמצינו שבריבוי פרטים הי' המקדש שונה מהמשכן, הנה ברור הדבר שלכל דברים אלו יש טעם, ובפרט שבכמה מהם – הטעם פשוט, כמו מה שהמקדש הי' מאבנים וכיו"ב, וכן הי' גדול וגבוה הרבה יותר מהמשכן, דזהו לפי שהוא עמד לדורות במקום אחד וכיו"ב. ובפרט שכנ"ל, כאן ישנה הדגשה מיוחדת שהמקדש כולו "לא הי' במישור (כבמשכן) אלא במעלה ההר".]

ויש לומר בביאור הדברים:

חידוש גדול ועיקרי הי' בחלות הקדושה שבכית המקדש, והוא מה שהקדושה חלה לא רק על חלקי הבניין עצמו, אלא הייתה גם "קדושת מקום", דעצם מקום המקדש נתקדש, ובב' עניינים – מצד בחירת הקב"ה, שדוקא על המקדש נאמר (דברים יב, יא, וראה ספרי ורש"י עה"כ) "המקום אשר יבחר ה' אלקיכם בו", וכן הי' מעשה של קידוש קרקע (רצפת) המקדש כו' (ראה זבחים כד, א, וברש"י ותוס' שם, וראה כאן בהלכות ביהב"ח פ"א הי' ובמפרשים).

ואף שגם לגבי המשכן נאמר בכתוב (במדבר ה, יז בפרשת סוטה) "ומן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן יקח הכהן", הרי הי' זה רק באופן ארעי, ואפילו באותה שעה – לא הי' זה מחמת שנתקדשו המקום והקרקע מצד עצמם, אלא שהייתה זו קדושת אוהל מועד עצמו. שמצד שעמד המשכן על קרקע זו, חלה קדושה זו גם על הקרקע. וכדמוכח מהא דלאחר שפרקו המשכן ונסעו משם, לא נשארה קדושה במקום (ראה מנחות צה, א ובכ"מ, ועיין בשקו"ט במקורי

הדברים הערה 29), ואילו בבית המקדש הדין הוא שגם לאחר חורבן הבית מקריבים בו הקרבנות כפס"ד הרמב"ם (הלכות ביהב"ה פ"ו הט"ו), והיינו לפי שהמקום עצמו נתקדש ("מפני השכינה" (הלשון שם הט"ו)), דכיון שהייתה בחירת ה' במקום, לכן הקדושה קבועה שם לעולם.

והטעם לחילוק זה הוא, שכן המשכן הי' בניין ארעי, כמ"ש (שמואל-ב ז, ו) "ואהי' מתהלך באהל ובמשכן", ובלשון הרמב"ם (הנ"ל, פ"א ה"א) "משכן שעשה משה . . הי' לפי שעה", משא"כ בית המקדש הי' בניין של קבע, ובלשון הרמב"ם (שם ה"ג) "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות . . ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המורי". ומזה נובע גם החילוק בקדושה, דבמקדש הייתה חלות קדושה על הקרקע ואילו במשכן חלה הקדושה (בעיקר) רק על המשכן עצמו.

ועפ"ז יש לבאר הטעם בדין זה שהוצרך המקדש להיות שלא במישור אלא במעלה ההר, דכיון שקדושת המקדש חלה גם על המקום, לכן גם בחלקי המקדש גופא, הנה חילוק הקדושה בין חלקי המקדש פעל גם חילוק בקדושת המקום שעליו נבנו אותם חלקים. וזהו הטעם לזה שהיו חילוקים בגובה חלקי המקדש, דמכיון שקדושת המקום נשתנתה מחלק לחלק, כן גם נשתנו בגובהם, שכל המקודש מחברו - מקומו גבוה הימנו.

וזה גופא הטעם שבמשכן לא הי' דין זה אלא כל חלקיו במישור היו, דכיון שהי' בנין ארעי - לא חלה קדושתו על הקרקע והמקום מצ"ע, ולכן לא פעל חילוק הקדושה שבין חלקיו השונים הבלד גם בגובה הקרקע שעליו הם בנויים.

משא"כ במקדש, שהוא בנין קבוע, הנה כשם שקדושה הכללית דהמקדש נשאה במקומה גם לאחר חורבן הבית, הנה כן הוא גם בקדושה הפרטית דחלק מסויים במקדש, שגם החילוק בין קדושת המקומות הוא ענין קבוע, וכדמוכח מהדין שכתב הרמב"ם (שם פ"ו הט"ו): "אוכלים קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חרבה", והרי קדשי קדשים נאכלים בעזרה בלבד. ולכן גם חילוקי הקדושה במקום המקדש פועלים הבלד בגובה מקום חלקים אלו. וק"ל.

קדושת קודש הקדשים – באין ערוך

הטעם שמקום קדש הקדשים הי' בהשוואה לקדש

נתבאר לעיל אשר ההפרש בגובה הקרקע בין חלקי המקדש הוא דין התלוי בחומרת קדושת המקום, דכל המקודש גבוה יותר.

והנה, כתב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ז הי"ג-כ"ב): "עשר קדושות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו . . בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה". ונמצא, שקודש הקדשים מקודש יותר משאר ההיכל והאולם. אמנם

בקשר לגובה חלקי המקדש כתב הרמב"ם לעיל מיני' כתב (פ"ו ה"ד): "והאולם וההיכל שניהם בשווה".

וצ"ע דלפי הנתבאר שכל המקודש מחבירו גבוה יותר, הי' צ"ל לכאורה שגם בין הקודש ובין קודש הקדשים יהי' חילוק גדול בגובה, והיו צריכים לעשות מעלות רבות לעלות לקדש הקדשים?

ויש לומר בהקדים ביאור טעם הפנימי לדין זה שההבדלים בקדושת חלקי המקדש פעלו חילוק גם בגובה הקרקע שתחת אותם חלקים, שאין זה דין בנוגע לפועל בלבד, שאם יש הבדל בקדושת המקום צריכים גם להגבי' מקומו, אלא ההבדל בגובה המקום הוא עצמו ביטוי לגודל קדושתו:

תכלית המקדש היא מה שעל ידו נשלמת כוונת הבריאה ש"נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז), היינו שעניין המקדש הוא להמשיך קדושה בעולם הזה התחתון, באופן שהקדושה חודרת בתוך גשמיות העולם ומרוממת אותה. ובין כל העניינים הגשמיים שיש בעולם (דבכללות מתחלקים לחי צומח ודומם) הנה הקרקע שהיא הדומם – היא החלק הנחות ביותר ("תחתונים") שנפעלה בו קדושה, שכן בקרקע אין ניכרת כלל חיות רוחנית.

ועניין זה גופא שהוא תכלית המקדש, התבטא בכך שהמקדש הי' מקומו גבוה בגשמיות מכל העולם (ראה זבחים נה, ב), היינו שזה הי' ביטוי גשמי להא דהמקדש פועל קידוש ורוממות בקרקע העולם.

וי"ל שעניין זה הוא הטעם לדין הנ"ל, דכיון שקדושת המקדש פעלה ורוממה את הקרקע הגשמית, לכן התבטא עניין זה גם בחילוק בדרגת הקדושה השוררת בכל אחד מחלקי המקדש, שהבדלי הקדושה ביניהם התבטאו גם בגשמיות, שכל המקודש יותר מחברו – גבוה הימנו (ויעוין במקורי הדברים בהערות 16, 47).

ועפ"ז, שגובה המקום הי' ביטוי לדרגת הקדושה ששרתה במקום ההוא, יש לבאר הטעם שדוקא קדש הקדשים הי' בהשוואה עם ההיכל ולא הי' מקומו גבוה יותר, דהניחא בשאר חלקי המקדש, שהחילוק בין קדושת מקום אחד לקדושת מקום אחר הוא חילוק הניתן להימדד, בא הדבר לידי ביטוי גם בגשמיות שאותו המקום הי' גבוה יותר מחברו. אבל קדושת קדש הקדשים כיון שהיא נעלית באין ערוך מקדושת שאר חלקי המקדש, הנה גם אם היו מגביהים מקומו הרבה יותר משאר ההיכל לא הי' בזה ביטוי כלל לדרגת הקדושה ששרתה שם, כי קדושתו היתה באין ערוך כלל לשאר חלקי המקדש ובלי גבול ממש. ולכן לא הי' חילוק זה בין הקודש לקודש הקדשים יכול להתבטא בחילוק מוגבל, וממילא גם לא בהפרש בגובה הגשמי, אלא היו חלקיו שווים בגובהם.

מקומו המכוון של המזבח

סגולת מקום המזבח

קדושת מקום המזבח – מצד בחירת הקב"ה בלבד?

בהלכות בית הבחירה פ"ב ה"א: "המזבח, מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר (דה"א כב, א) "וזה מזבח לעולה לישראל". ובמקדש נעקד יצחק אבינו, שנאמר (בראשית כב, ב) "ולך לך אל ארץ המורי". ונאמר (דה"ב ג, א) "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין דויד בגרן ארנן היבוסי".

ובה"ב שם: "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

והנה, מכך שהרמב"ם מונה כו"כ מעלות שהיו במקום המזבח קודם שנבנה המקדש, משמע שדין זה ש"מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו ממקומו לעולם", אינו רק מצד בחירת הקב"ה במקום זה בלבד, כ"א מצד סגולות המקום. וכמו שכ' בזה בספר מעשי למלך (כ"א) שאיפליגו בזה ראשונים, דלספר החינוך (מצוה צה) כל מעלת מקום המזבח אינו אלא משום שהקב"ה בחר במקום זה, כדמשמע מהכתוב (ראה יב, יא) "והי' המקום אשר יבחר ה' גו' שמה תביאו עולותיכם וזבחיכם", ואילו להרמב"ם הוי המקום מצד עצמו מקום "סגוליי", שמצד מעלות אלו שיש במקום המזבח נבחר המקום הזה, ומצד זה הוא הדין שלא ישתנה לעולם.

אך באמת קצת קשה לומר שכן היא דעת הרמב"ם, ומכמה טעמים:

(א) משמעות לשון הכתוב הנ"ל היא – שכל קדושת המקום הזה דייקא אינה בגלל מעלות שבעבר, אלא רק שבמקום זה יבחר ה', ועד שלא בחר הקב"ה במקום זה, הי' יכול לבחור גם במקום אחר. ונלהוסיף, שכן הוא גם מדיוק הלשון "בחירה" שמשמעותו לאמיתתו היא שבחורים בין שני דברים שווים, שאזי מתאים לומר שבחרו באחד על פני חברו, וגם בנדר"ד המשמעות הפשוטה בכתוב היא שהדבר תלוי רק בבחירת הקב"ה].

(ב) בפירוש אמרו רז"ל (מכילתא בתחילתה): "עד שלא נבחרה ירושלים הייתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות", שגם מזה משמע שלא הי' מקום המזבח מכון קודם בחירת הקב"ה מצד מעלות שהיו בו, וכל מעלתו היא מה שבו בחר ה' בלבד.

ולכן צריך לומר שלא פליג בזה הרמב"ם על החינוך, וגם להרמב"ם קודם שבחר הקב"ה במקום זה שיהי' בו המזבח, לא הייתה מעלה מיוחדת במקום זה, ולכן דין זה שהמזבח מקומו מכון ואסור לשנות מקומו, הוא אך ורק מצד הבחירה שבחר הקב"ה במקום זה.

ומה שהביא הרמב"ם בהלכה ב' מעלות שהיו במקום המזבח קודם לכן, החל מאדם הראשון, נח, אברהם וכו', שכולם בנו שם מזבחות והקריבו קרבנות דוקא שם, יש לומר, שזהו לפי שראו בנבואה שעתיד הקב"ה לבחור במקום זה ושבו יקום המזבח, וזה הי' הטעם שכיוונו את קרבנותיהם למקום זה שעתיד להיות מקום המזבח כשיבנה המקדש. כלומר, זה שבכל הדורות הקריבו שם קרבנות אין זה הסיבה לקידוש המקום ולבחירת ה' בו, כ"א להיפך – שבחירת ה' היא הסיבה, והמסובב ממנה – הוא שבכל הדורות שלפני זה הקריבו שם קרבנות.

והוכחה לדבר, הנה ידוע שכמה דינים והלכות נלמדים מהאופן בו חילק הרמב"ם הלכותיו, ועד"ז חזינן בנדו"ד, שחילק הרמב"ם גידון זה לב' הלכות נפרדות, שבה"א כתב הדין ומקורותיו מהכתובים שנאמרו לאחר בחירת הקב"ה (ויעיין לקמן ס"ב פירוט ההסבר בזה), להורות שאך זהו מקור הדין וההלכה, ולא שיהי' המקום מקודש מעיקרו קודם לזה. ורק לאחר כך, בהלכה בפני עצמה (ה"ב) כתב הרמב"ם שהקריבו שם קרבנותיהם בכל הדורות שלפני זה, והטעם לחלוקה זו הוא כיון שמה שהקריבו שם קרבנותיהם במשך הדורות אין זה גורם הדין שהמקום מכון ביותר, אלא דין זה תלוי בבחירת הקב"ה בלבד, אלא שכתוצאה מבחירתו, כיון שידעו בנבואה שכן עתיד להיות, לכן כיוונו קרבנותיהם למקום אשר יבחר בו ה' לעתיד לבוא.

”וזה מזבח לעולה בישראל”

ביאור הכתובים שהביא הרמב"ם מדוד ושלמה

נתבאר לעיל שגם להרמב"ם ברור הדבר שעיקר קדושת מקום המזבח הוא מצד בחירתו של הקב"ה, כדמשמע מלשון הכתוב "והי' המקום אשר יבחר ה'". ושזהו הטעם שחילק הרמב"ם ההלכות בפרקין, וכל הדוגמאות שהביא מאדם הראשון וכו' שהקריבו קרבנותיהם במקום הזה, הביאם בהלכה בפני עצמה. שהוא כדי להדגיש שאין זה הגורם לקדושת מקום זה, ואדרבה – מה שהקריבו בכל הדורות במקום זה המכוון הוא לפי שידעו בנבואה שלעתיד יבחר ה' בו.

ועתה יש לשוב ולבאר הפרטים שבה"א, שבה הובא גוף הדין ד"המזבח, מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם", שלאחר זה כתב הרמב"ם כך: "שנאמר (דה"א כב, א) "וזה מזבח לעולה לישראל". [ובמקדש נעקד יצחק אבינו, שנאמר (בראשית כב, ב) "ולך לך אל ארץ המוריה"]. ונאמר (דה"ב ג, א) "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין דויד בגרן ארנן היבוסי".

דב' כתובים אלו שהביא הם מדוד ושלמה, והם עוסקים בזמן שלאחר בחירת הקב"ה במקומו של המזבח. דהנה, הכתוב הא' אודות דוד המלך "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלוקים וזה מזבח לעולה לישראל" הביאו כבר הרמב"ם בתחילת בית הבחירה כראי' לכך ש"כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כו' ואין שם בית לדורי דורות אלא בירושלים בלבד", וכעת הביא המשכו בנוגע למקום המזבח. וכתוב זה וגם הכתוב אודות שלמה המלך – שניהם מדברים אודות הזמן שלאחרי בחירת הקב"ה. כלומר, שכוונת הבאת כתובים אלו היא להדגיש שדין זה ש"המזבח מקומו מכוון" אינו מצד הדברים המנויים בהלכה שלאחרי זה, אלא רק מצד בחירת הקב"ה המתוארת בכתובים אלו.

ויש לומר שבזה יובן הטעם שהרמב"ם האריך להביא את כל הכתוב בנוגע לשלמה, דלכאור' אם הי' רוצה רק להוכיח שמקום המזבח הוא בהר המורי' בירושלים, הו"ל להביא רק תחילת הכתוב "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי", ומדוע הביא גם המשכו "אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין דויד בגרן ארנן היבוסי"?

ועל פי הנתבאר יובן זה היטב, כיון שבזה שהביא המשך הכתוב מרמז הרמב"ם שטעם הדין אינו מצד טעמים אחרים, אלא אך ורק משום בחירת הקב"ה – "אשר נראה לדויד", וקודם הבחירה לא הייתה במקום זה כל מעלה מיוחדת, ולא הי' המקום אלא "גרן ארנן היבוסי".

[ומה שבינתיים הביא גם הא ד"ובמקדש נעקד יצחק" אינו בכדי לבאר מעלת המקום, כ"א להדגיש אי' הוא המקום דהמזבח, וכנאמר בזבחים (סב, א) "אלא מזבח מנא ידעי כו' אפרו של יצחק ראו שמונת באותו מקום", וראה במקורי הדברים (בהערה 74) שמבאר טובא הטעם שזקוקים לזה כאן, כיון שאי"ז מוכח דיו מהכתוב דדויד דלעיל מיני', והוצרך להוסיף עניין זה, יעו"ש].

"אין משנין אותו ממקומו לעולם"

למאי נפק"מ מה שהקריבו אדם, נח ואברהם קרבנותיהם במקום זה?

נתבאר לעיל שלדעת הרמב"ם טעם הדבר ש"המזבח מקומו מכוון ביותר" הוא אך ורק מכיון שבו בחר הקב"ה, ומה שבמקום זה הקריבו אדם, נח ואברהם קרבנות הוא רק תוצאה מבחירת הקב"ה, ולא שדבר זה הוא סיבת הבחירה במקום זה. אך לפי צריך ביאור, מה טעם

הביא הרמב"ם כל פרטים אלו, הרי לכאור' אין פרטים אלו נוגעים להלכה זו ש"המזבח מקומו מכונן", דעיקר הדבר הוא רק מה שבמקום זה בחר ה'?

ויש לבאר זה בהקדים שמצינו בכמה דברים, שגם אחרי בחירת הקב"ה בהם, עדיין אין זה אומר שבזה נשללה האפשרות לשנותם לענין אחר, ולדוגמא:

למרות שהקב"ה בחר בדוד ובזרעו אחריו ש"המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם" (רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז) מ"מ הדין הוא "נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל כו' הרי זה מלך וכל מצות המלכות נוהגות בו" (רמב"ם שם ה"ח).

וכן הוא בנוגע לענין המקדש עצמו, שגם על משכן שילה, שבו שרתה שכינה שס"ט שנה (זבחים קיח, ב. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ב), מצינו שנאמר עליו שהוא מקום אשר "יבחר ה'" (ספרי ראה יד, כה. תבוא כו, ב. ועוד). ומ"מ לא נשאר משכן זה מקומו הנצחי של המזבח, ולאחרי זמן נשתנה להר המורי'.

וא"כ, למרות שמצינו שבחר הקב"ה במקום המזבח, עדיין אין בזה ראי' שנשללה האפשרות לבחירת מקום אחר למזבח אחר כך. אמנם, הרמב"ם הרי כותב כאן שלאחרי בחירת הקב"ה במקום המזבח - "אין משנין אותו ממקומו לעולם".

ואף שכבר הוכיח הרמב"ם בנוגע למקום המקדש (הלכות בית הבחירה פ"א ה"ג) שאי אפשר לשנות מקומו כלל, אמנם, זהו רק בנוגע לכללות הר המורי', אך עדיין אין בזה ראי' שבהר המורי' גופא אי אפשר לשנות את מקום המזבח.

וי"ל שלכן הביא הרמב"ם מה שהקריבו אדם, נח ואברהם קרבנות במקום המזבח דווקא, להוכיח שבחירת הקב"ה במקום המזבח היתה באופן מיוחד ושונה משאר הבחירות, שמאז בחירה זו נשללו שאר המקומות מלעשות שם מזבח. דאלה"כ מדוע הקריבו כולם במקום מכונן זה דייקא בהר המורי'? אלא שמזה ראי' שאכן מקום המזבח מכונן ביותר, והקב"ה בחר במקום זה באופן שלעולם לא ישתנה, אלא לאחרי שבחר הקב"ה במקום זה, נשאר תמיד מקום זה כמקומו היחיד של המזבח, וק"ל.

גדר מקום גניזת הארון

אודות מקומו של ארון הברית, כתב הרמב"ם (פ"ד ה"א) שבימי בית ראשון הי' הארון מונח על גבי אבן שהייתה במערבו של קודש הקדשים.

והוסיף הרמב"ם, ש"בעת שבנה שלמה את הבית, וידע שסופו ליחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות", ומקום זה אכן בא לידי שימוש, כאשר "יאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה", והרמב"ם מביא רא' לכך מן הכתוב (דברי הימים ב לה, א), "שנאמר: ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה', תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלקיכם וגר".

ותמה היעב"ץ על הרמב"ם (בחיודויו להל' ביהב"ח (לחם שמים) על אתר), שהלא "ידוע שכל דבריו להלכה אמורים, אי הילכתא למשיחא או לזמן הזה, ודברים שאין יוצא מהן דין מהדינים ולא מוסר והנהגה וידיעה הצריכה אין מדרכו ז"ל להטפל בהם בחיבור זה". ולפי זה צריך ביאור מה טעם הביא הרמב"ם את מה ששלמה בנה מקום לגנוז בו הארון ויאשיהו גנוז שם, הרי "נראה לכאורה שאין נפקותא מזה לענין דינא"?

יתר על כן הקשה היעב"ץ: הלא כברייטא (יומא נג, ב) מצינו פלוגתא בדבר, ויש מהתנאים שס"ל ש"ארון גלה לבבל" ולא נטמן במקומו במטמוניות שבנה שלמה, ומה ראה הרמב"ם להכריע כדברי האחד, אם אין בדבר צורך להלכה למעשה?

גניזת הארון היא סיבה לקדושת המקדש בזה"ז?

שק"ט בתירון היעב"ץ על דברי הרמב"ם

ב"חם שמים להיעב"ץ שם תירץ, ש"צורך גדול יש לרבינו בדבר זה", כי בפרק ששי (הט"ו) פסק הרמב"ם שקדושת בית המקדש לא בטלה בשעת חורבנו, "שהקדושה ראשונה,

קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא”.

וס”ל להרמב”ם ש”הך מילתא דקדושת הבית לא בטלה, אזלא כמאן דס”ל ארון במקומו נגנזו”, והיינו, שקדושת מקום המקדש לאחר החורבן נובעת ממה שהארון עדיין מונח באותן מטמוניות שבנה שלמה (ועיין חידושי חתם סופר לחולין נ, א ד”ה קדושה ראשונה), שכתב ע”ד היעב”ץ ש”נכון הוא”.

אמנם, יש להקשות על תירוץ זה מכמה פנים:

א. בנוגע לגדר קדושת המקדש בזה”ז, אין צריך להגיע למה שהארון נמצא במטמוניות שבנה שלמה, שהלא הרמב”ם עצמו כתב טעמו של דבר: “ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. . לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה” (הל’ ביהב”ה פ”ו הט”ז). והרי הטעם ש”שכינה אינה בטילה” אינו קשור לארון דוקא, ולמקום בו נמצא.

ב. אם כתב הרמב”ם סיפור זה רק בכדי להסביר את טעם הקדושה של מקום המקדש בזמן הזה, ה’ לו לכתוב בקיצור ש”ארון במקומו נגנזו”, ובכך להדגיש כיצד הארון עדיין נמצא במקומו בבית המקדש. והי’ לו להביא את הראי’ מהכתוב (מלכים א ת, ח) שמוכא בגמרא שם “ויהיו שם עד היום הזה”, שמשם מוכח שאכן הארון נותר גנוז במקומו עד היום הזה.

אך בפועל, הרמב”ם מאריך ביותר, ומביא כמה פרטים שאינם נוגעים לדין קדושת המקדש בזה”ז: א. ששלמה בנה את המטמוניות, ב. שיאשיהו המלך הוא זה שציווה לגנוזו, ג. מדגיש “וגנזו במקום שבנה שלמה”, ולא “וגנזו שם”, ד. מביא את הכתוב שמספר על הגניזה באריכות רבה, ואינו מביא את הכתוב “ויהיו שם עד היום הזה” (וראה במקור הדברים עוד כמה דיוקים בדברי הרמב”ם. עיי”ש).

הארון הוא חלק מ”צורת הבית”

הקדמה – יסוד שיטת הרמב”ם בגדר מקום הארון

ויש לומר, שהרמב”ם מחדש בדבריו אלו דין בעצם גדר צורת הבית וקדשי הקדשים, וכדי להבין זאת, יש להעמיק תחילה בסדר הפרקים וההלכות בהל’ בית הבחירה.

כי הנה, בפרק ראשון של הל’ בית הבחירה מקדים הרמב”ם הקדמה כללית: “אלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושיין בו קודש וקדש הקדשים. . אולם” וכו’, וממשיך “ועושיין במקדש כלים” וממשיך ומפרט את כלי המקדש ומקומם ועוד הלכות כלליות בבניין הבית.

לאחר מכן, בפרקים שני ושלישי מפרט הרמב"ם את אופן עשיית כלי המקדש, ובפרק רביעי מפרש את צורת הבית עצמו: כותלי הבית, ההיכל, שעריו ועוד. והנה, עניין מקום הארון וגניזתו, מקומן לכאורה בפרקים שעוסקים בבניין הכלים ומקומם, ולפועל, מציג הרמב"ם הלכה זו בריש פרק רביעי העוסק בצורת הבית, וטעמא בעי. ונראה לומר, שלדעת הרמב"ם הארון אינו רק כלי שנמצא בקודש הקדשים כמו שאר כלי המקדש שנמצאים בהיכל ובעזרה, אלא הוא חלק מבניין קדש הקדשים עצמו. כי, גדר בית המקדש הוא, כדברי הרמב"ם בריש הל' בית הבחירה, היותו "בית להשם", ודבר זה נעשה על ידי הארון שנמצא בקודש הקדשים, כמו שכתוב "ונועדתי לך שם" (תרומה כה, כב). ונמצא, שכאשר אין הארון נמצא, הרי חסר בעצם צורת בית קדש הקדשים. ולכן כתב הרמב"ם על מקום הארון דווקא בפרק רביעי העוסק בצורת הבית, כיוון שהארון הוא חלק מגדר בית המקדש עצמו, כאמור, ואינו רק כלי שנמצא בו.

גם בבית שני פעל הארון את קדושת המקדש

יישוב שיטת הרמב"ם

נתבאר למעלה, שלשיטת הרמב"ם מקום הארון אינו רק גדר של כלי שנמצא בבית המקדש, אלא הוא חלק מגדר צורת הבית, מציאות הארון בקודש הקדשים עושה את בית המקדש ל"בית לה'" שבו הוא מתגלה לבני ישראל, ובלעדי הארון חסר עיקר גדול בבניין הבית.

ומעתה מתעוררת תמיהה עצומה: אם הארון הוא עיקר בבניין הבית, עולה שבבית המקדש השני כאשר הארון לא הי' במקומו, לא הי' זה חסרון פרט אחד, אלא הי' חסר עיקר בבניין הבית?!

ובכדי ליישב תמיהה זו, מאריך הרמב"ם בסיפור גניזת הארון, שממנו מובן כיצד גם בימי בית שני הייתה קדושת קודש הקדשים ובית המקדש כראוי.

ביאור העניין:

לשיטת הרמב"ם, בעת בניין בית המקדש נקבע שיהיו לארון שני מקומות: אחד בקודש הקדשים, והשני במקום הגניזה למטה מקודש הקדשים "במטמוניות עמוקות ועקלקלות", ואף מטמוניות אלו הם מלכתחילה חלק מבית המקדש ומקום הארון.

כלומר, חפירת המטמוניות לא נעשתה רק בעבור הצלת ושמירת הארון בשעת הצורך, אלא הוא דין בבניין הבית, שמכיוון שמציאות הארון הוא הכרח בשביל שלימות הבית, לכך צריכים

נוסף למקום הארון הגלוי, גם מקום נסתר בקודש הקדשים שבו יגנו הארון, ועל ידי כן נותר גדר קודש הקדשים באופן נצחי.

וכך נמצא, שגם בימי בית שני, כאשר הארון לא עמד על מקומו באבן השתי, מכל מקום לא הי' חסר הארון שהוא עיקר בבניין הבית, כיוון שהארון הי' מונח אז במקומו השני, במקום הגניזה, שאף הוא חלק מן הבית, ונמצא שגם בבית שני הי' הארון בבית המקדש, והוא לא חסר אותו העיקר שבבניין הבית.

כיצד שינה שלמה בבניין הבית?

דיוק הרמב"ם בסיפור בניית המטמוניות

ע"פ פי מה שנתבאר למעלה, שה"מטמוניות" שבנה שלמה לא נעשו בשביל הצלת הארון בעת החורבן, אלא כחלק מבניין הבית בכדי להבטיח שתמיד יהי' בו הארון, תתישב קושיא אודות הנהגת שלמה:

כאשר קוראים את דברי הרמב"ם בשטחיות, עולה שפעולת שלמה בבניין המטמוניות הייתה על דעת עצמו, שמכיוון שידע שבית המקדש עתיד להיחרב, דאג מלכתחילה למקום גניזת הארון בשעת הצורך.

אבל תמוה מאוד: הלא כל חלקי הבית נבנו על פי צווי השי"ת לדוד, כפי שאמר לשלמה בנו "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דברי הימים א כח, ט), ואיך בנה שלמה מקום במקדש מדעת עצמו?

אמנם, על פי מה שנתבאר למעלה, יש לבאר שמה שכותב הרמב"ם "ידע שסופו ליחרב" אינו כדי לומר ששלמה החליט על דעת עצמו לבנות מקום זה, אלא פרט זה בא לבאר כיצד במקום שבנה שלמה שרתה קדושת קודש הקדשים:

ודאי הדבר שכל פרט ופרט שבנה שלמה במקדש הי' על פי צווי ה', וכן גם מקום גניזת הארון הי' על פי ציווי מפורש מהשי"ת.

אלא שאילו הי' שלמה מצטווה לבנות מטמוניות עקלקלות בלא לידע את תכליתן, הרי הי' חופרן סתם, שלא לשם קדושת קודש הקדשים, וממילא לא הי' המקום מתקדש בקדושת מקום הארון, ואזי בעת הטמנת הארון שם, לא הי' הדבר מועיל לשלימות קדושת המקדש.

ולכן הוסיף הרמב"ם שבעת שבנה שלמה מקום זה, נתגלתה לו גם סיבת הבניי, "ידע שסופו ליחרב", וממילא מובן, שקידשו בקדושת מקום הארון, ובשעה שנגזו שם הארון, הוא נותר חלק מצורת הבית וקדושת המקדש.

שלימות מקום ארון הברית עד היום הזה

הצורך באריכות הסיפור אודות יאשיהו

נתבאר למעלה, שהמטמוניות שבנה שלמה נעשו על פי ציווי ה', והן מקום מקודש עבור הארון מלכתחילה מעת בניין הבית, ואשר לכן גם בבית שני ובזמן הגלות נמצא הארון במקומו.

ועל פי כל האמור, יש לבאר גם את אריכות לשון הרמב"ם אודות אופן הכנסת הארון למטמוניות על ידי יאשיהו.

כבדי להוכיח שהכנסת הארון למטמוניות הייתה עניין של הנחת הארון במקומו המיועד לו, ולא הטמנתו מפני האויב בלבד, האריך הרמב"ם בסיפור יאשיהו המלך, שממנו רואים בכמה פרטים שהי' בזה דין של הכנסת הארון למקומו:

א. ההכנסה למטמוניות לא הייתה בזמן של מצוקה ובהלה וסכנה לארון, אלא בזמן יאשיהו המלך, כאשר יד ישראל הייתה תקיפה ולא הייתה סכנה לבית המקדש כלל.

ב. כשם ששלמה המלך הכניס את הארון לקודש הקדשים, כך יאשיהו המלך דווקא ציווה לגנוז.

ג. ההכנסה בפועל בזמן שלמה הייתה על ידי "הכהנים", ומעין זה בימי יאשיהו הייתה ההכנסה על ידי ה"לויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה"ו.

ד. בפסוק שמביא הרמב"ם נאמר "תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה" וגו', ובה מודגש כיצד אין בזה נטילה וסילוק של הארון, אלא להיפך: נתינת הארון בבית שנבנה עבורו ויועד בשבילו מלכתחילה על ידי שלמה המלך שבנה את המקדש.

ה. בדברי יאשיהו ללווים, הוא הוסיף "אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלקיכם", והיינו שכל שיחסר מעתה הוא עניין העבודה של נשיאת הארון, "משא בכתף", שמכאן ואילך לא יתקיים, אמנם עבודת בית המקדש "עבדו את ה' אלקיכם", נותרת בשלימותה, כיוון שאין הארון חסר בבית המקדש, אלא הוא נמצא במקום אחר בתוך צורת הבית.

